

був позбавлений власної державності і насильницьким шляхом розділений між сусідами.

Література

1. Гошуляк І. «Українське питання» на Паризькій мирній конференції 1919 р. [Електронний ресурс]/ І. Гошуляк // Товариство учасників бойових дій «Спас – Україна» – Режим доступу: <http://www.spas.net.ua/index.php/library> (дата звернення 17.02.1017)
2. Симоненко Р. Паризька мирна конференція 1919 – 1920. [Електронний ресурс]/ Р. Симоненко // Енциклопедія історії України – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe> (Дата звернення 16.02.2017)
3. Паризька мирна конференція. Версальський мирний договір [Електронний ресурс] // Український історик – Режим доступу: <http://istoryk.in.ua/parizka-mirna-konferentsiya-versalskiy-mirniy-dogovir/> (Дата звернення 16.02.2017)

Вадим Олександрович Говор – курсант I курсу факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Сергій Віталійович Лук'яшко – курсант I курсу факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Геннадій Геннадійович Дедурін – доцент кафедри українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук

УКРАЇНСЬКІ ОСТАРБАЙТЕРИ У НІМЕЧЧИНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Питання про визнання злочином примусового відправлення робітників з країн Східної Європи до Німеччини вперше постало вже у 1946 р. на Нюрнберзькому процесі. Нацистів звинуватили у створенні та реалізації «концепції рабської праці». Це звинувачення інкримінувалося зокрема А. Шпеєру, Ф. Заукелю та іншим головним організаторам гітлерівських каральних підрозділів. У Радянському Союзі тема рабської і примусової праці протягом сорока років не набула належної актуальності. Тільки під час перебудови стало можливим говорити про проблеми жертв нацизму та їх скалічені долі. Не втратило своєї актуальності це питання і на сьогодні.

Люди, яких у роки Другої світової війни примусово вивозили працювати до Німеччини, відомі нам як «остарбайтери». Українців масово відправляли до Рейху з кінця 1941 до осені 1944 року. Цивільне населення окупованих територій спочатку працювало на місцях з метою налагодження господарства та використання його для потреб Рейху. Нацисти запозичили у «Совєтів» колгоспну систему, що дозволяло їм

тримати селян фактично на становищі кріпаків, які не мали права залишити господарства.

Навесні 1942 р. вивезення людей на роботи до Німеччини починає набувати примусового характеру. Згідно з циркуляром за підписом А. Розенберга від 6 березня 1942 р. вимагалось відправити до Німеччини 627 тис. «східних робітників», з яких на Україну припадало 572 тис. 31 березня встановлювалися щоденні норми вивезення робітників з України – 1000 осіб [3, с. 55]. Наступного місяця передбачалось вдвічі збільшити попередню цифру.

На окупованих територіях створювалися спеціальні табори, де відібрані робітники проходили медогляд та перевірку на благонадійність. Відправляли робітників в окремих замкнених транспортах під охороною поліції. Потім робітники проходили карантинні табори на кордоні Німеччини, а згодом через пересильні табори направлялися на місця роботи. Гітлерівське командування розміщувало східних робітників в ізольованих від німецького населення таборах з відповідною огорожею, часто – колючим дротом. У таборах були приміщення для вмивання, приміщення для ізолятора та арештантські камери з розрахунку на 100 осіб

У великих містах для забезпечення регулярного переправлення до Німеччини створювалися пересильні табори. Вони розміщувалися в будинках, двори яких обносили колючим дротом. Пересильних годували один раз на день рідкою юшкою без картоплі, видаючи по 200 грамів хліба. Тут людей били за найменші провини, саджали в камери з ґратами. Спали пересильні просто на цементній підлозі казарми [4, с. 21]. Взимку вагони не опалювалися.

3 березня до червня 1943 р. за наказом Ф. Заукеля планувалось вивести близько мільйона радянських цивільних громадян. Дещо згодом окупаційна влада встановила щоденну норму вивозу у кількості 15 тис. осіб. Все населення 1923-1925 років народження мало відбутися дворічну трудову повинність у Німеччині. Кожен населений пункт отримав рознарядку щодо кількості вивозу людей. Так наприклад, у м. Олександрії було дано оголошення про те, що вся молодь 1925 року народження була зобов'язана з'явитися в зазначені дні до біржі праці. Хто не виконає наказу, той буде покараний каторжною тюрмою, а в особливих випадках – навіть смертю [2, с. 59]. Люди опиралися. Зросла кількість випадків самокалічення або зараження тяжкими хворобами. Таких випадків лише на станції Знам'янка, що на Кіровоградщині, зафіксовано понад 1000. Для робітників з СРСР наказом Г. Гімлера від 20 лютого 1942 р. було запроваджено обов'язкове носіння знака «ОСТ» У 1944 р., його замінили

на нові знаки національної належності для українців, а також білорусів з росіянами.

Умови праці на фабриках і заводах були дуже тяжкими. Працювали оstarбайтери по 12-14 годин на добу. На роботі встановлювали норму, яку необхідно було виконати, інакше не давали їсти, садили до карцеру на 10-15 діб. Основною їжею були хліб, який видавали приблизно по 200 грамів на добу, та суп-баланда, який варили з брукви або шпинату без картоплі. Плата за роботу оstarбайтерів була символічною – 22 марки на місяць. З них 16 одразу йшло на компенсацію вартості харчів та одягу [2, с. 63]. Деякі категорії східних робітників, підлітки заробітку взагалі не отримували.

Переважно оstarбайтери виконували найбільш важкі роботи, що приводило до майже повного їх виснаження. «Працедавці» не забезпечували навіть якихось мінімальних стандартів праці. Особу підневільних робітників спочатку засвідчували так званою робочою карткою (Arbeitskarte), завіреною печаткою установи праці. У картці було наведено основну інформацію про оstarбайтера, його фото, відбитки пальців [1, с. 487]. У травні 1943 р. на зміну робочим карткам прийшов інший тип посвідчень – трудові книжки для іноземців (Arbeitsbuch für Auslander).

Отже, оstarбайтери для Німеччини всупереч тому, що виконували величезний обсяг важких робіт, сприймалися гітлерівською владою лише у якості безкоштовної робочої сили, яка позбавлена будь-яких прав, а має тільки обов'язки, головним з яких є щоденна і щонічна праця на своїх «господарів». У цілому «полювання» на молодих українців з метою їх насильницького вивезення на примусові роботи до Німеччини стало очевидним прикладом повного нехтування нацистами будь-яких правових і моральних норм, що суттєво змінило долі багатьох українських родин.

Література

1. Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941 – 1945. – К.: Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. – 944 с.
2. Невигадане. Усні історії оstarбайтерів. – Харків: Райдер, 2004. – 236 с.
3. Пастушенко Т. «Оstarбайтери» – українські примусові робітники нацистської Німеччини / Т. Пастушенко // Історія в школах України. – 2004. – № 9-10. – С. 55-58.
4. Потильчак О. Трудові ресурси радянських військовополонених та «оstarбайтерів» з України у нацистській військовій економіці в роки Другої світової війни / О. Потильчак. – К: Міжнародна фінансова агенція, 1998. – 49 с.